

Nr 24.

Av herr **Hage**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 1, angående extra krigstidstillägg för senare halvåret av 1918 och tills vidare under år 1919 åt befattningshavare i statens tjänst.

De förslag, som av Kungl. Maj:t i proposition nr 1 vid innevarande urtima riksdag framlagts till åstadkommande av supplementstillägg till det krigstidstillägg, som av senaste lagtima riksdag beslöts, äro som bekant byggda på den förutsättningen, att statstjänarna skola i form av minskade reallöner, med därmed följande nödvändighet att nedpressa sina behov och sänka sin levnadsstandard, själva bära en avsevärd del av den dyrtidsbördan, som blivit en följd av kriget. Under en sådan tid som den närvarande är en sådan anordning — om vars lämplighet och rättvisa man kan ha delade meningar — likväl kanske ofrånkomlig, i synnerhet sedan riksdagen en gång slagit in på denna väg att lösa frågan. Men detta erkännande kan endast gälla befattningshavare med en sådan levnadsstandard, att de tåla vid en sänkning av sin levnadsstandard i samband med en minskning av reallönen. För de lägsta statstjänarna däremot, som redan före krigets utbrott befunno sig i en sådan levnadsstandard, att en sänkning av densamma som en följd av reallönens minskning innebär den rena svälten och nöden, förbjuda de sociala synpunkterna likaväl som hänsynen till statens intresse, att en sådan sänkning får ske.

Den uppfattning, som här framförts, borde vara så självklar, att ett motsäggande av densamma ej borde kunna komma ifråga. Men trots detta ha dock statsmakterna icke helt och fullt velat vara med om att lägga densamma till grund, då det varit fråga om att avväga de lönetillskott, som man ansett nödvändigt att giva statstjänarna på grund av fördyringen under kristiden. Tvärtom ha vid föregående tillfällen, då

dylika tillskott beviljats, statsmakterna fattat sådana beslut, att även de lägsta statstjänarna fått se sin levnadsstandard sänkt som en följd av de ständiga prisstegringarna och de otillräckliga lönetillskotten.

Visserligen har man vid dessa lönetillskotts avvägande i viss mån visat *tendenser* mot ett erkännande av principens riktighet därigenom, att man gått med på procentuellt högre tillskott till de mindre inkomstagarna än till de med större inkomster. Men något *konsekvent* fullföljande av denna princip fram till en garanti mot reallönens sänkande har man ej velat vara med om, icke ens för de lägsta inkomstkategorierna.

Vid senaste beslut i krigstidstilläggsfrågan åstadkoms emellertid en sådan högre procent för de mindre inkomsttagarna därigenom att man *dets* bestämde en s. k. grundplåt lika för alla befattningshavare, *dels* gav de lägre befattningshavarna med försörjningsplikt s. k. krigstidshjälp. I det nu föreliggande förslaget till supplementstillägg eller extra krigstidstillägg för tiden juli—december i år har man emellertid frångått denna beräkningsmetod för lönetillskottet och i stället sökt vinna ett procentuellt högre supplementstillägg för de lägsta befattningshavarna därigenom, att man föreslagit bestämmelser om, att befattningshavare skall — med vissa undantag — erhålla ett minimibelopp i supplementstillägg för nämnda tid av 300 kronor, även om respektive befattningshavare med tillämpande av bestämmelserna om ett procentuellt tillägg av $33 \frac{1}{3}$ procent skulle erhålla ett mindre belopp.

Givetvis kan man även på den väg, som man sålunda slagit in på i den kungl. propositionen, uppnå, att de lägst avlönade statstjänarna erhålla ett lönetillskott, som håller reallönen uppe vid samma belopp som vid krigets inbrott. Men förutsättningen härför är, att detta minimibelopp göres tillräckligt högt. Med ett minimibelopp däremot av den storlek, som föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition, nämligen 300 kronor, nås ej ett sådant mål.

Ej heller erhålles med ett sådant minimibelopp ett så högt supplementsbelopp, som av de lägre statstjänarnas organisationer ansetts som ett minimum under vilket man ej bör gå, då det gäller att ersätta statstjänarna för den fördyring, som inträtt under senare delen av år 1918.

Det minimibelopp, som nämnda statstjänareorganisationer begära, utgör som bekant 500 kronor att utbetalas på en gång. Då man kan antaga, att nämnda tillägg kan komma att utbetalas omkring den 1 december i år, och bestämmelserna om att krigstidstillägget skall utbetalas i efterskott torde komma att gälla även för detta supplements-tillägg, blir alltså det minimibelopp, som kan komma att utbetalas om-

kring den 1 december, endast 250 kronor i stället för det belopp av 500 kronor, som av nämnda organisationer begärts. Alltså komma stora grupper av dessa lägsta befattningshavare att vid nämnda tidpunkt endast utkvittera ett belopp motsvarande hälften av det belopp som de begärt. (Erinras bör dessutom, att inom vissa verk har redan av denna summa en förskottsutbetalning skett av 150 kronor.)

Det torde bli en mycket betydande procent av de lägre befattningshavarna som få nöja sig med ett supplementstilläggsbelopp av 300 kronor. Alla befattningshavare med lägre inkomst än 1,800 kronor, å vilken krigstidstillägg beräknas, komma nämligen att falla under denna kategori, vadan större delen av de befattningshavare i de lägsta tjänstegraderna, som räknas till de s. k. obefordrades tjänsteklass, torde komma att utfå ett extra krigstidstillägg, som icke på långa vägar kommer att åstadkomma, att de kunna fullgöra de förbindelser och göra sig fria från de skulder samt i övrigt betala de utgiftsposter, som hopat sig under den tid man väntat på ett tillskott från statens sida.

Givetvis ha dessa statstjänare trott sig kunna komma från dessa skulder och lån genom erhållandet av en tillräcklig hjälp från statens sida. Detta torde nu knappast bli fallet och ej heller torde ett supplementstillskott med ett så litet belopp lämna tillfälle för betalning av skatter i de mycket vanliga fall, där statstjänare icke kunnat fullgöra sina förpliktelser till det allmänna i detta avseende. Ej heller torde det på detta sätt bli någonting över för inköp av kläder, skodon m. m. dylikt, av vilka förnödenheter man i det längsta uppskjutit nyanskaffning, en taktik som man dock ej kan på längden fullfölja.

Att den ekonomiska situationen för statstjänarna är ungefärligen den som här nämnes och att behovet av tillskott är sådant som det här antydes, erkännes också av finansministern, som i den kungl. propositionen om denna sak yttrar sig på följande sätt:

»— — — Det är nämligen uppenbart, att en dyrtid blir mera och mera kännbar för alla dem, som för sitt uppehälle äro helt eller i huvudsak hänvisade till fixerade inkomster, ju längre denna dyrtid varar. Många utgifter, såsom t. ex. för kläder, äro sålunda av den art, att de stundom till en tid kunna uppskjutas. Desto kännbarare bliva de ekonomiska svårigheterna, då dylika förnödenheter sedermera trots allt måste anskaffas. Vidare torde det i ganska stor utsträckning hava förekommit, att befattningshavare genom lån förskaffat sig medel till täckande av sina utgifter. Även om det understundom varit så, att detta skett utan verkligt nödtvång, kan dock icke förnekas, att skuldsättningen ofta varit ofrånkomlig. I dylika fall bliva svårigheterna helt naturligt allt

större ju längre förskjutningen mellan de stegrade levnadskostnaderna och den otillräckliga inkomsten verkar. När nu, såsom under dessa senaste månader varit förhållandet, prisstegringen blir starkare än någonsin vid en tidpunkt, då befattningshavare och pensionärer redan hava flera år av betryck bakom sig, måste ovedersägligen för dem ett verkligt nödläge inträda, vilket nödvändiggör ett omedelbart ingripande från statens sida. — — — —»

Om man erkänner, att situationen särskilt för de lägre statstjänarna är sådan, som den här skildrats, måste man ovillkorligen medgiva, att ett supplementstillägg sådant som det, som i Kungl. Maj:ts proposition föreslagits, ej kan räcka till för betäckande av de utgifter, som enligt den kungl. propositionens egna ordalydelse föreligger.

Från de lägre statstjänarnas organisationer har man som ovan nämnts gjort gällande, att ett supplementstillägg på lägst 500 kronor borde utbetalas på en gång fortast möjligt. Vid avvägande av denna summa har man givetvis tagit hänsyn *dels* till ovan nämnda synpunkter, *dels* också till den fördyring, som inträtt från krigets början till tiden för framställningens framförande. Sedermera har emellertid från samma håll en framställning framkommit, som går ut på att krigstidstillägget sättes till 600 kronor att utgå lika till alla befattningshavare i olika inkomstlägen.

För vår del finna vi, att detta sätt att ordna supplementstilläggsfrågan måste vara det mest tilltalande, d. v. s. att samtliga befattningshavare erhålla ett lika stort tillägg och att detta sättes till 600 kronor, varvid dock undantag borde göras i viss överensstämmelse med vad som föreslagits i den kungl. propositionen, så att befattningshavare som åtnjuta en mycket liten kontant avlöning — vare sig på grund av att större delen av avlöningsförmånerna utgå in natura eller av annan anledning — icke få ett supplementstillägg som är större än den kontanta lönen, å vilken tillägget beräknas.

Ett förslag om ett lika stort supplementstillägg till samtliga befattningshavare med sistnämnda undantag torde emellertid ha mycket små utsikter att vinna riksdagens bifall, i synnerhet sedan principen med procentuella krigstidstillägg vunnit gillande vid innevarande års lagtima riksdag. Då det här avhandlade tillägget skall vara ett tillägg till det krigstidstillägg, som beslöts vid nämnda riksdag, kan man antaga, att riksdagen i likhet med Kungl. Maj:t anser, att den procentuella beräkningsgrunden även i detta fall bör tillämpas och att bestämmelserna böra så noga som möjligt ansluta sig till de stadganden, som fastslogos vid lagtiman. Av denna anledning kunna vi böja oss

för kravet på att även detta supplementstillägg får utgå efter procentuella grunder och att det beräknas efter $33\frac{1}{3}$ procent å samma avlöningsförmåner, som i propositionen omnämnas. Dock bör under alla förhållanden supplementstilläggets bestämmelser bli sådana, att åtminstone en gift befattningshavare med s. k. normalfamilj (hustru och 2 barn) erhåller en summa i supplementstillägg för tiden juli—december 1918 av minst 600 kronor, d. v. s. det belopp, som begärts av statstjänarna i de senare framställningar, som framkommit och som grundat sig på penningvärdets ytterligare fall under de senaste månaderna — ett fallande som för varje dag fortsättes med en allt större hastighet. Med avseende på maximibeloppet anse vi, att det kan något nedsättas för att åstadkomma, att kostnaderna i någon mån minskas. Vi hålla alltså före, att maximibeloppet kan reduceras från 4.50 per dag (825 kronor) till 700 kronor, i vilket fall dock de högre inkomsttagarna skulle utfå ett samlat krigstidstillägg av 2,707.50 kronor för 1918 tillsammans med det förut beslutade tillägget. Genom en sådan reduktion närmar man sig också det mål, som helst borde ha uppnåtts, nämligen tilldelandet av samma summa av 600 kronor i krigstidstillägg till alla befattningshavare med undantag för befattningshavare med större delen av sina löneförmåner in natura, minderåriga m. fl.

Ett sådant mål — åstadkommande av minst 600 kronors supplementstillägg för en normalfamilj — kan ernås därigenom att det av regeringen föreslagna minimibeloppet av 300 kronor bibehålles samt att härtill lägges *grundplåt* och *krigstidshjälp* efter grunder, som här nedan närmare skola preciseras.

Mot bestämmelser av det slag, som här föreslagits, göres kanske gällande, att man kommer upp med avseende på gifta befattningshavare till en högre summa än det belopp av 500 kronor, som av de lägre statstjänarna begärts. Emellertid bör härvidlag beaktas, dels att även med ett sådant belopp den summa, som kommer att utbetalas på en gång omkring den 1 december, ej torde bli avsevärt mer än 500 kronor, under det att resterande belopp torde komma att utbetalas i början av år 1919. Men härvidlag bör även kunna påpekas, att, såsom förut nämnts, prisfördyringen från den tidpunkt, då de lägre statstjänarna gjorde sin framställning, tills dato stigit med belopp som mer än väl motivera en sådan förhöjning, ävensom att det krigstidstillägg, som nu beslutas, skall gälla en tid in på år 1919. Då prisfördyringen säkerligen kommer att fortskrida i minst samma tempo som hittills — icke minst genom statsmakternas egna åtgöranden i avseende på brödpri-

sernas höjning m. m. — så torde en sådan förhöjning av beloppet som den här ifrågasätta kunna mycket väl motiveras.

I den kungl. propositionen framhålles, att supplementstilläggets bestämmelser böra så noga som möjligt ansluta sig till bestämmelserna i beslutet från den lagtima riksdagen. Från denna utgångspunkt kan det vara väl motiverat att påyrka, att den s. k. *grundplåten* ävensom *krigstidshjälp* också får utgå — den sistnämnda (krigstidshjälpen) motiveras särskilt av hänsynen till att familjeförsörjarna böra få något högre tillägg än de ogifta, i likhet med vad som blev fallet genom lagtima riksdagens beslut. Vi yrka alltså, att bestämmelser om grundplåt och krigstidshjälp även upptagas i förslaget. Innebörden i vår framställning är alltså denna, att extra krigstidstillägg skall utgå för månaderna juli—december 1918 med $33\frac{1}{3}$ procent å samma löneförmåner för nämnda månader, varå krigstidstillägg nu utgår enligt 1918 års lagtima riksdags beslut, dock med minst 300 kronor, samt att därtill skall läggas *dels* krigstidshjälp med halva beloppet enligt nu gällande grunder, *dels* grundplåt med lika belopp för alla, som böra erhålla sådan grundplåt, nämligen 1 krona per dag (= 184 kronor för månaderna juli—december 1918) samt att beloppet, inklusive grundplåt men exklusive krigstidshjälp, ej får överstiga 700 kronor och ej heller $\frac{3}{4}$ av det belopp, varå procenten beräknas.

På detta sätt skulle en gift befattningshavare i lägsta löneinkomsten utan barn erhålla $300 + 184 + 75$ kronor = 559 kronor. En gift befattningshavare i samma ställning och lön men med *ett* barn skulle erhålla $300 + 184 + 75 + 37.50$ kronor = 596.50 kronor alltså ungefärligen 600 kronor, som begärts, samt en statstjänare med hustru och två barn 634 kronor o. s. v. En ogift befattningshavare *utan* eget hushåll skulle slutligen erhålla $300 + 184 = 484$ kronor alltså ungefärligen lika med de 500 kronor, som begärts i den först omnämnda framställningen.

Utöver de yrkanden om ändringar som här framföras, skulle kunna finnas synnerligt fog för yrkande på modifikationer i en del detaljvseenden, varom framställning gjordes vid 1918 års lagtima riksdag. Emellertid torde det möta svårigheter att — huru principiellt riktiga och rättvisa dessa ändringar än skulle vara — utforma bestämmelserna olika för det av den lagtima riksdagen beslutade krigstidstillägget och för den påbyggnad av detsamma, som den urtima riksdagen nu torde komma att verkställa. Vi se oss under sådana förhållanden nödsakade att avstå från kravet på ändringar i detta avseende men vilja endast i detta sammanhang ifrågasätta, att utskottet i sin motivering inskräper nödvändigheten för de olika verkens chefer och sty-

relser att tillse, att utanordnande av krigstidstillägg med avseende på *icke ordinarie personal* sker på sådant sätt, att denna personal ej berövas sina förmåner. Vi ha all anledning göra ett sådant påpekande, då det visat sig, att i många fall vederbörande ej ställt sig helt och fullt till efterrättelse, vad riksdagen uttalat i detta avseende.

Ett utökande och förbättrande av krigstidstillägget efter dessa linjer måste givetvis medföra betydligt ökade kostnader. Att detaljerat ange dessa torde ej här vara nödvändigt, då de summor, som komma att anslås av riksdagen för ändamålet, givetvis komma att bli förslagsanslag liksom de anslag som beviljats vid föregående riksdagar. Det torde då bli vederbörande utskotts uppgift, att om motionen skulle vinna majoritet inom utskottet göra de ekonomiska detaljberäkningar som äro behövliga. Emellertid torde man kunna i alla fall våga framkasta en förmodan rörande kostnadernas storlek. En ledning härvidlag kan erhållas genom de ekonomiska beräkningar, som finnas i tredje särskilda utskottets utlåtande vid 1918 års lagtima riksdag. Enligt dessa beräkningar skulle ett krigstidstillägg enligt ovannämnda grunder gå till cirka 50 miljoner kronor. Ökningen av anslaget torde kunna tagas antingen ur kassaförslagsfonden eller upplånas. Under alla förhållanden, bör man kunna — trots statens för närvarande bekymmersamma ekonomiska ställning — medgiva, att de lägst avlönade statstjänarna ha en ännu mindre möjlighet att finna utvägar för anskaffande av behövliga medel för att leva, än vad svenska staten kan ha med sina möjligheter att utnyttja skatteförmågan speciellt hos de medborgare och bolag m. m., som under kriget inhöstat oerhörda kapital.

Med hänvisning till vad här sagts, påyrkas alltså,

att riksdagen måtte besluta, att extra krigstidstillägg skall utgå med en tredjedel av de å 1918 års senare hälft belöpande avlöningsförmåner, varå krigstidstillägget beräknas, eller, där beloppet enligt denna beräkningsgrund skulle understiga 300 kronor för samma tid räknat, med sistnämnda eller däremot svarande belopp, samt att härtill skall läggas *dels* s. k. grundplåt för varje befattningshavare med 1 krona per dag, d. v. s. med 184 kronor för tiden juli—december 1918, *dels* också krigstidshjälp med halva det belopp, som respektive befattningshavare skulle åtnjuta efter senaste taxering till inkomst- och förmögenhets-skatt och med hänsyn till familjens sammansättning

och storlek den 1 juli 1918, dock så att ingen må uppbära i extra krigstidstillägg inklusive grundplåt men exklusive krigstidshjälp mera än 700 kronor och ej heller mera än $\frac{3}{4}$ av de avlöningsförmåner, varå det procentuella krigstidstillägget beräknas, ävensom

att riksdagen måtte medgiva,

att såsom förskott i avräkning å det krigstidstillägg, som kan varda befattningshavare i statens tjänst för år 1919 beviljat, må under sistnämnda år, intill dess kungörelse om sådant krigstidstillägg utfärdats och trätt i kraft, utbetalas, utöver vad av 1918 års lagtima riksdag i sådant avseende medgivits, extra krigstidstillägg enligt ovan angivna grunder; samt

att riksdagen måtte förklara, att i fråga om det extra krigstidstillägget skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad i Kungl. Maj:ts kungörelse av den 22 mars 1918 (Svensk författningssamling nr 138) finnes beträffande krigstidstillägg stadgat, i den mån Kungl. Maj:t ej finner anledning att med avseende på sättet för utbetalningen häri vidtaga ändringar, ävensom

att riksdagen måtte med avseende på anskaffande av behöfliga medel för ändamålet vidtaga de ändringar i Kungl. Maj:ts proposition, som befinnas lämpliga och nödvändiga.

Stockholm den 8 november 1918.

Ernst Hage.